

صَبْرًا لِنَطَاعِ شَمْسِ الْمُجْدِ مِنْ أَوْفٍ	الْعُلَى فَرَسْمُ الدُّخَى بِحُجَى بِنَهْدِ
كَبْرًا فَإِنَّ الدَّلَائِلَ تَنْفِيذُهُمْ	لَيْسَ لِفَالِ الْبَرِّ مِنْ ضِرِّ الْعَفَا بِلِ
صَبْرًا يَنْقَطِعُ حَلْفُومُ الدَّبْحِ قَطَعٌ	الْمَرْسُومِ جِدًّا بِأَمْنِهَائِلِ فَا حِدِ
حَبَسْتُ نَفْسِي فِي عَيْنِي الْقَدَا فَاذًا	فَدَسَّهَلَا اللَّهُ أَمْرِي بِأَيِّ لَسَهْلِ
فَالصَّدْرُ مَرْمَرٌ لَيْسَ يَحِقُّ لَدَا	وَبَزِيدَ فَدَا عَلَى مِقْدَارِ مَا هِبِلِ
فَا الرَّهْمُ فَفَضْلُ الدَّلَائِلِ بِرَكْنِي	وَخَصَنِي مِنْ عَطَا يَا لَا يَنْقُصِلِ
الصَّدْرُ هُوَ شَيْفِنَا الصِّدْقُ كَفَرِي	فَقَبْرِي فَا يَنْبَغِي مِنْ جَدِّ وَنَا صِبِلِ
أَوْهَا اللَّهُ فِي رُكْنِ النَّعَزِزِ	الْعُلَى الْكِرَى بِمَجْدِ وَتَقْنِيلِ
هَذَا الَّذِي فَدَجَرِي مِنْ قَضِي مَعْنِي	وَالدَّهْرُ مَرَضٌ ثَقَلِي بِمُحْوِلِ

اَنَا الْقَبْرُ فَا فِي رُكْنِ الْمَلِكِ
بِلِكْرِي تَبْدِي عِبْرَتِي لِبِلِ

فَا الْآنُ لِلضُّدِّ زَيْنُ الْعَبْدِ الْمَلِكِ
زَوْجِ الْفَائِنِ عَلَى الرَّحْمَةِ مَعْنِي

مشیر مجے خداوند ذوق سلیم و طبع ستقیم محمد ابراہیم خراسانی است
 کہ دو شیرکان پرودہ خیالش را چہرست چون طلعت مشرقی دلگشا
 و طلعتی مانند چہرناہید طرب افزا اشعاعات اشعارش چون بارقہ
 نوراست از ناصیہ حورتابان قطرات زلال سحر حلالش مانند
 رسحات سلسیل است بر اوراق ریاحین روان

مَعْنَى بَدِيعِ وَالْفَاظُ مُنْفَعِدٌ غَزْبِيٌّ وَفَوَافٍ كُلُّهَا مَجْبُودٌ

لطایف کلماتش چون مهر عالم گیر طرایف سخنانش چون ماه نور افروز

بیمیش در مدیحه و نسیب و تغزل و تشبیب بد طولی است و طبع توانا

بلکه لسان وی سبان کار خداوند که از استیسان خون در جان سینه

سایر است در مدح و هجاء و با آنکه مبنای حیوات بر هنرل و قباح است

فصاحت مزلیاتش چندان آینه با ملاحات است که میل طبع با آنها

از همه پیش است و نزد خاصه و عامه کارش از همه پیش بدست

مفرجی است برای روان غمزدگان که هنرل و جدش همچون تلخ و سیرت

ز کوزه کوزه سخنها می ترسد و تازه او بدست فضل و هنر دسته رهبران

مسطط الرأپش ارض اقدس و مشهد مقدس حضرت رضا علیه

آلاف التحیه و الشناست و پدرش از خاک پاک شیراز از جانب

مادر نیز چها رو واسطه میرزا طاهر و حیدر مستسی است بمضمون

تغزب عین الاق طاهر فی طلبی علی فناء فی فی الاسفار عین و فواید

از ارض اقدس بصوب عراق رومی آورد و در حل اقامت بد از حلقه

انگند حال قریب بد و سال است که درین شهر با اقران و امثال

محمود و نجو شخونی و فرزانی مشهور است و درین چند گاه از دور راستی

و درستی کامی فراتر نگشوده و یک می پس پیش نهاده بد انگونه

که هیچ خرد بر روی نشاید راند و جز از نیکان و نزدیکان نشاید خوا

درازمی کنم در محامدش که شمار که هر چه خواهم گفتن هزار چند است

چون سایر اهل طبع و ذوق چند ان ولوع و شوق در امور ناپسند
 و خود را بر سوائی و قلاشی خرسندند از و هنگام آنکه فضحای بزرگوار
 بانثا و اشعار آبدار شرفیاب حضور ارم و دستور عالی شوند
 خدا یگان معظم سر صد و در جهان کز دست شوکت و جاه جهان بیخ
 لِلشَّيْبَةِ بَيْنَهُمَا فِي الْخَفْرِ مَنْظُفَةٌ تَبْعِي ضَاةً وَاللَّيْلِ مَخْزَانَةٌ
 بد آنگونه اصغای اشعارش میفرماید که موجب حیرت آن انجمن و
 عبرت خداوند این فن میشود و اکنون بدانسان که آنستیر فلک
 یعنی عطار و از پیرامون شمس دور نمیکرد و این مشرعی نیز پوسته
 در ظل تربیت و عاطفت سپهر فصاحت شمس اشعرا بر میر و
 و ساعتی مجبور و محروم نیست این قصیده است

چون قبای دلربایی سپهرن در بر کند	ای بسا خون در دل عشا و غم برور کند
نه چنان صورت بسته کلک شاکل	بچین اندر چنان دست بر تنگ کند
ز م ز مک چون نسیم از چین زلف کند	خانه پر طیب مسک و کسنت عنبر کند
از سر ز لعین مسک افشان جو یکشاید	مغز من چون قبت و خمر ع مر است
گر نباشد باغبان انبر و بالا اچو	بر سمن سیدای از ریحان و سبزه کند
چون ای پند پو شاند رخ اندر ریزد	تا غشق خود را هر روزه مخروم کند
بد به از کف مال مردی مذکی کرد و مال	هر که چون من کنی نظر بر روی آن کبر کند
راستی خوابی مرا از دل بیاید صبر	سناخ ریحار را چون نسیم بوی شوکت
ای بت مسکین خدارا می لعبت شویان	کز لببت عاشق مذاق جان بر آرزو کند

مشری

عید بر اسم بن آرزو از آمدت	تنت با پیش شاه نیک اشکرند
ناصرالدین شاه غازی که کمتر چاکر	حکم بر خاقان نماید عفت بر قیصر کند
پای چون بگویم کیران صرصر کند	دست چون بر قبضه سپاه کون آرد کند
قیردان با قیردان و یامی بی یامان	با حتر تا با حتر چون تل خاکستر کند
افزیدن سان بکر کا و سار آرد خود	بازین بحیان و صد چون سدا سکند کند
هر که دید آن نظر شاهانه و آن در حد	افزین بر فرزندانی نو آن منظر کند
خنجرش اندر که کوشش کند با دشمنان	آنچه دست خواجه در بخشش مسموم کرد
صد اعظم خواجه در یاد دل برود	کار بر جوش حمره آمال را احمر کند
اگر اضا فشن روح دین سغیر	اگر کلک او منظم کشور و لشکر کند
شبه سلیمان است و خواجه آصف بود	ملک اگر کلک آصف زینت دیور
کشوری کشش لکرا و نام شوا کیش	خواجه با یک نام فتح صد جان کیش
ایچا اوندی که فرخ است و الامی تو	شاد کام و شادمان طبع سخن کند
سالمی که بخشش دست مستغنی شود	خنده بر حاتم نماید خنده بر جعفر کند
اگر گوهر بار اگر نبود کف را دست چرا	دامن آزاد کار زاپر دور و کور کند
هر که بنویسد شای خلق و خوی را چون	صفحه را پر مسکتاب و ناز از فر کند
تا پس از شهر یور از تاثیر باد مهرگان	بر سر کسار کرد و در سیکون معجز کند

جاده ان بادا عمر روز و نون با نون
 دست را اسمان هر روز با لاله کند

بدره زانو

و لدا یضاً

سگت زلف تو ام ای نگار شکن جان
 کشیده داری قد و خمیده داری لفت
 رخ تو لاله و بر کرد لاله سبزه
 نه همچو زلف تو اندر تمام مشک
 کهی بر م من از آن زلف مشک باو
 بود بخلقه زلفت هزار بند و شکن
 ز پار عشق من اسال بر تو پیشتر
 قرین با هی ای بت لبان ماه با
 چنین که زلف تو مسکین بود کز سبزه
 یکانه میر کرم عمید نیک شربت
 سپهر مجرت قطب جلال نصیر
 دو دست دوست چو بارنده بر
 ز بس کفایت ای وز بس سخاوت خود
 محترم او چه کرامی است علم و فضل سوز
 بوستان گذر و کرشمی خلقش
 ای فلک را بخت تو بهترین اختر
 همیشه خیر و سعادت بسوی تو نازد
 تو آفتابی و همواره حاسد تو بود

سگت داری و پشت و منور و در حال
 سپید داری وی و سیاه داری خال
 لب تو سبزه و در وی نهفته عقد لعل
 نه همچو روی تو اندر تمام حسن میان
 کهی جنم من از آن روی لاله چنگال
 بود کبوشه چشمت هزار غنچه و دلال
 ز بهر اکیه تو از پار بستری اسال
 جمال پروی ای میه لبان سربو با
 نسیم خلق خدا و ندبی نظیر و مال
 ستوده صدر معظم وزیر خورش
 که آسمان جلالست و آفتاب کمال
 ضمیر اوست چو تابنده مهر و قش
 جلال و ادش و دانش همی متعال
 بدست او چه مساوی است کسیم
 نسیم باغ بهشت آیدش با ستمبا
 ای چهار زاد داری تو مبارک فال
 بسوی حاسد بد که هر تو ریخ و ملال
 ز ریخ لاغر و بار یک و ریزد و همچو بال

مثنوی

بر سخاوت دست تو حاتم اسبل عقیق و لولو زاید از آن خجسته نبال از آن چه زاید کو هر از آن چه کم تویی همه ز معالی و دیگران صلصا کشیده طبعم جام بیوات تا لامل کی ییخ چو زیبا عروس خجسته حمال همای همت تو بر سرم کشاید بال چنانچه باشد فرخنده غزه سوال ز روی و رای تو جوید سعادت واقعا	بر کفایت و رای تو صاحب اسباب بیا دوست تو که شرح زرهند و سعاد دل تو چو بود بحر و کف تو چو دایره میانه تو و آزادگان بسی فرق است گرفته صد فکر مثنیات میدلیل بعون یزدان آراستم بجهت تو ازین کجوتر را غم سخن بجهت اگر همیشه تا که ز در فخر خسته فضل بشادمانی همواره بر سر که فلک

خجسته باد و کجوتر تو عید بر اسم
 ز روی مجلس تو دور باد عین کمال

این صیغه را در مثنوی عید غدیر مدح جنان نظام الملک گوید بر دو سرین دو دو کلنا رواری از سر دو روی تو در زلف تو چون ماه روشن تا بدیدم جد چون حیم تو شد قدم چو	ای بعد چون سروستانی سر چون خام زلف تو بر روی تو چون شجاعت تا بدیدم جد چون حیم تو شد قدم چو

سرو و بیابان بر سر و می بود جانی

عاشقان دیوانه زانیم از لغین و نایب

بر فراز بر کشید سرو تو ماه تمام

بر کشیده سرو را ماند همی بالای تو

مشری

۵۲۸

بنده شها مشتری بر روی بن نشسته
مر را با بسته بد ل آویخته
صاحب کافی نظام الملک تاج حاکمان
چون دل پاکش ناید در شب مظلم
گر پذیرد ز امی و صورت بسان ایما
بر نشیند چون با یوان زارت باید
راحت و آرام و آسایش نیاز و چو

کاشاب مشتری روی باشد غلام
چون سخا آینه با طبع حور شد
دین زید از انصیر ملک سلطان نظام
چون کف رادش نیا رود در میان
هر چه کوشی می ندانی این کده ام ان
دولت و قبال و پروزی کده بی
روز و شب در خدمت جهان بود

مشغله باز و مردان به نوبت بر سر

ایچا و مذکر ام و خواجه از ادا و کان

و یک طغیان امل را دایه ار رور تخت
خواجه را فرزند باید چون با عقل خود
ان کهر که طبع تو زاید ز اید از صد
کر نه زمین معنی کند خورشید عالم
مختم بر خورشید عالم تاب کیر و حیرت
تا بود بر چرخ مهر و تا بود در باغ گل
ماه و شش بر آسمان فولق شوکت و نور

جز بشیر و شکر شکر ت بکشوده کام
اری آری آری رسم دستان سز و فرید
ان سز که کلک تو خیز و خیز دار خسام
که بود رای تو را بر آسمان قائم مقام
و اندر اندازد کونسا ریش از سر و زام
تا بود در رزم تیغ و تا بود در رزم جام
سردسان بوستان نعت و حرم حرام

فرخ و فرخنده دابر تو این عید غدیر
صد چنین عید و کرم کایا و شاد کام

میرزا عبدالوهاب خان یزدانی

یزدانی میرزا عبدالوهاب خان شیرازی حکیمی است فاضل و دانشوری کامل شاعریت خیر و دپیری بصیر بدانسان که اگر جوهریان رسته تیز و شیرین گوهر اوراک که را صدین در جاست عوالم عقل و خیال و محیطی کسایان مناظر و دانش و کمال اذاز نسکام مجاورت ساحل دریای مغرب عدم که جزایر ارحام است تا زمان مهاجرت مملکت شرعی و صبح شب که آخر معموره اعمار است پایردی بر کار پرکار نظر طول و عرض کرده ارض ابی پائیند نظیرش را در معشر بشر از فضل و علم و تقوی و حلم و فراست و دما و فطانت و ذکا و طلاقت لسان و سلا بیان و اسلوب انشا و انشا و بدایع اعراق و اطوار
نیامیند و نیامیند

فَتَىٰ انْ عَدْنَا الْاَعْيَانُ فَا لَنْ
وَحَبْرٌ كَرُجُوِيٌّ مِنْ مَجْرَعِ عِلْمٍ
وَيُلْفِي فِي الْعُلُومِ لِكُلِّ وَفِي
لَمَّا فُرْزَ مِنْ مِرْعٍ وَ عِلْمٍ
لَمَّا لَا يَأْمُرُ اَنْتَ عَسَى
بِرُقَى الطَّالِبِينَ بِكُلِّ عَيْنٍ
عَزِيزِ فَوَائِدٍ كُنْدِ بَرِ عَيْنٍ
نَحْلُهُمَا كَبْدِ رُجُوِيٍّ وَ عَيْنٍ

پدر مرحومش محمدجعفر خان مملکت پارس از وجوه و اعیان و اکابر و ارکان بوده و نظم امور و اشخاص تمام جاها نامی خاص دولت دوران عدت که در اطراف مملکت برپاست کفایت مینمود چون خداوند نعمت موهبت این فرزند خلف بر نیایان سلف سمت مزینت بخشود

و در افق و اراغ علم شیراز متولد گشت پدر را نیز چون رای حقیقت
 نمای آینه چهره بصیرت بود مراتب فطانت سپرد امر یافت نمود
 که این کوبر مسعود عمارت قریب منتخب مجبوه دانش و فنرست صحیفه پیش
 واقف رموز طنوی و بطون مدغارف بر سر مکتوم و مکتون خواهد گشت
 دست میت کبار تربیت وی کشاده داشت و لوازم آرازیاده از
 حوصله خویش آماده ساخت تا چون بجده سالکی برآمد بعداوه
 کمال استحضار و آگاهی بر گماهی لوازم سپان پارسی جامع تمام
 فنون اب و حافظ زیاده از تحصیل هزاره فنیجات اشعار عرب از
 جا بهین و محضرمین و اسلامین گشته ممدوح اکابر اندیاری بل محمود
 اینسای روزگار آمد

ان یحسد فی فانی غیر خاسد همز
 فبلی من الناس اهل الفضل قد
 فدام لی لیمز فانی و ما بهصر
 و فانت اکثرنا غیظا بما یجد

و در همان اوان نیز باقتضای طبع موزون مصاید عشره او غزلهای
 شیوا و مقطعات تغزور با عیانت شیرین چنان بلوغ و فصیح
 و زیبا و بلوغ میرود که در تمام شیراز شیرازیه صحبت اهل دل و پیرایه
 عالم آب و گل تحفه محفل احباب و فصل مجلس اول الالباب بودی
 غزلسرا چو شدی از قوافی دکش
 غیر سا چو شدی از روایت دلدل
 چه طعنها که نه از سمع آن بلجن تذرو
 چه بذلهها که نه از بوی این مسک تیار
 یکچند در پارس تحصیل مطالب معقول مشغول بود و بر مراتب سابق خویش

میرزا عبدالوهاب خان

لاحق تسمیہ نمود تا آنکہ از آنکس برای ملاقات پدیراہ سپر آمد و بہ
دارالخلافہ وارد گشت و چون اندک زمانی از آن بر گذشت
خواست از علوم ہیأت و نجوم و جہد افیا کہ آگاہی بر
مساکن و اماکن دور روی زمین و اقسام صحرا گاہ آن از اروپا
و آسیا و افریقا و امریکای ہسارتی بسزا پیدا نماید توسط جایز
ثانی مرحوم حکیم قاضی بحضرت شاہزادہ اعظم کامیاب فاضل
مخریو اب اعطاء السلطۃ العلیہ علیہ من مریزا کہ مشرع اہل
ارباب کمال و مجاہد فاضل اہل حال است روی آورد و در خواست
افادہ فن معمود از آن شاہزادہ آزادہ ہنرمند نمود وی
نیز از روی علوم بہ شوکت و حمت خویش را عایق آن کار نہا
بکار تعلیم وی پرداخت و نخت تمام نکات و دقائق در جہات
و دقائق فلکیاتش با ماحت و سپس اجزا کرہ زمین را از صحرا
و جبال و انہار و جزایر و ستیری و ممالک و بلاد از طول و عرض
و انحراف قبلہ و اطول النهار و اللیالی و مسافت ہر یک
بیکر سے تمام انہار را بوی اہنہ داشت تا درین فن سینہ
سرا آمد فضلای روزگار گشت و اکنون فر دیوان انشا روزگار
دول خارجہ مصدر مہمات خطیرہ و مرجع خدمات عظیمہ است
و جنابش را مراتب فواضل و فضایل و آداب و حضایل زیاد
از انہاست کہ قلم کاتب و اذیتہ محاسب از عمدہ براید

در مدح وی اگر چه مجال نیست	وین بنده را از زبان عبارتی
چیز آنکه خواستم که در هم بسطد	نه معنی عزیز و نه لفظی طبع بود
چون با و پامی خوش و اندیشه کرم کرد	از عجز سر در آمد و عیبی قبیح بود
گفتم قلم شده است مرادستیم	این از کسب نبود ز عجز صریح

بسیار که در طبع پایشان بر ایدم
 بیایم مجال و نه عذر صحیح بود

تا عاقبت ز عقل شنیدم که موجبش
 این بود بس که قدرش بیش از مدح بود

این قصیده را در مدح خداوند کارا شرف انجم دام مجده العالی
 عرض کرده

از زاری تو ای صد فلک قدر ملک خو	شد ملک شاد آری استه چون و صد
از تیغ شد و کلک تو شد کار جهان آ	تسخیر جاد و کس و کلک همه بود
با خصم ملک آنچه تو کردی سلی را	هرگز نتوانند و صد فوج به نیرو
نمود عجب از زاری تو ای صد فلک قدر	کر ما در کرد بر دشمنی سز و

مانان جهان با بکسین بگردن
 سپیشک نینجا جان ز سپیش

سیرا عبدالوهاب خان

روزی که ز تپش در خطه خوارزم
خکش بچا شیه کشد بر در خوارزم
آرند غلامانش هر روز غنیمت
کرداشت چو صدری امان و قوی

شخمیه ز نذر بر طرف رود قراسو
فوجش بچا موج ز نذر لب آمو
ترکان به چشم سیه خال سیه مو
کی فخر میکرد سکندر ز ارسطو

بدون ملک با دستان زود پناه

زیبای تو بختی که حکم خجسته

از تربیت باز شود صعوه لاغر
امر تو چو همینز و فلک همچو کی حکم
شیر فلک از سر کشد از حکم تو کردون
هر کس که زد نقش و فاق تو و دوست
بر قصر تو زهره چو کی لعبت چکی
عدل تو و اجاف چو چکیر و بخارا
خبر ظلم تنی نیست ز قهر تو بمباتم
در ملک تو حاجت بر آرد و نبود هیچ

وز تقویت شیر شود کج را سو
حکم تو چو کان زمین بسچو کی کو
بر کردش از امر تو چون کاوند جو
کوید فلکش خیزد ز جان دست و رو
بر بام تو کیوان چو کی سبده بند
جود تو و افلاک پس جو بغداد و هلاکو
خبر فتنه سری نیست عهد تو برانو
زیرا که بود عدل تو و ملک ترا نو

ز آن روز که بر علی در عدل و شکر

نیو و محب را باز سرشند از تیره

محمات

خون مسکت شود کیسر و در نافه آید	بوی اگر از خلق تو در چن برود باد
روزی که ترا چنین منت از خشم بر آید	خون دود از خشم چکد ز بهره خاقان
بخشی تو تیر لیغ و کیری تو تیر غوغا	هر روز یکی ملک بگیری و سخته
بسنگام سخن پاشی صدر شده لولو	بسنگام که مبخشی صدر پشته کور
بر بستر راحت نهی بسج تو پهلو	تا خلق بیاساید بر بستر راحت

قدر تو تا کجا که ندانم در اوقات
 سجده تو با تار زین سینه

با مهر تو هر حرم و جنایت شده معفو	با کین تو هر زحمت و طاعت شده شاطل
سر و دست قومی پایه و پرسیایه و لجه	احمد که هر شاخ بر او مند تو در ملک
کس بخت قرین باد بهر کار و بهر رو	و شیره چون نظام الملک آن کو هر عا
کس نبود این شرف و فضل بخرا	صهر ملک و گوهر صدر و شرف ملک
پر مسکت کند بزم نشیند چو مشکو	پر سر و کند باغ خرامد چو سیتان
در چشم عدو قامت او سر و لب جو	در دیده من طلعت او آینه و مهر
بر در و غم اندیشان از مهر خود دارد	بر زخم عکبر ایشان از لطف چو دم
ماستد وی امروز در این عهد کجا	فر و است در اخلاق ^{بصفت} همچو همین صدر
به آنکه درین چاه گویم سخته زو	نوناوه دیگر که مرا خواجه و الا
کاست سراید ملک از کسبند تو	مخصوص یکی چاه نگارم بجدیش

میرزا عبدالوهاب خان

امید که صد سال در امح سیراید
 ای حضرت دستورا جل صدر بوی
 این شعر نو امین شنو و شیوه شیوا
 در کس نکند باور بر کو که ببینند
 آنکه سخن ابد و صد شوی و نشند
 این طبع فزاینده و این خاطر نیکو
 که لطف خداوند قوی بادت بازو
 کاینسان بشود و دست سخن بسج
 ما در خاقانی ما نسخت خواجو
 گویا نبود مگر و دلاویز و کمورو

این بگویند که چون چو دلال است
 تا حال بغیر از تو نمیدانست

گفتم اشعربکا بد شرف مرد
 با فرسیمانی بادانش آصف
 شدار چشم کردون جان تن من
 برد که تو روی نهادم ز سر صدق
 بس کن که کز اوست بر صدر جهان
 تا مسک نشاید که هسان کرد پیر
 مشهور بود که جمیل تو در فواه
 خصم تو بود روز و شبان اسب
 گفتم بفرایم شرف از محبت او
 من بنده بدج تو همان مرعک پو
 در حضرت تو ار چشم کردون اشکو
 تا جاه و شرف یایم افضل تو از جو
 با خاطر صادق ز شنا سوی دعا
 در زانکه هنان سازی سادگش
 چون مسک که پوسته رود و پوس
 در آمد و شد جانش همواره چو

هم چو کوه خواه تو چون خون کبوتر
 هم روی بداندیش تو چون پرستو

خاوری

۵۳۰

خاوریرا نام سیروا محمد اسمعیل است و مولد و موطن اصلی وی مازندران است
نشان این دو قصیده ازوست که در مرح جناب جلالی کتاب اشرف
افخم صدر الصدور اعظم و امام مجده العالی عرض کرده چون شرح خواهد
وی در حله ثانی ذکر خواهد شد در اینجا ایراد می زفت

دوش که بهفت روی خسرو خان	میر شبا ز بهناده بر سر افتر
من بو باقم غمخوده دل که در آمد	ناکم از دور بخار حوری منظر
وه چه بخاری که از مشا هده	من همه گشتم سیند و او همه بر
زلف سمن سافنا زه بر کل عار	چون خم سپنبل بگرد لاله آفر
کرده زار بود و تیغ نیت ز حایل	وز عرق آکنده در نهادش جوهر
بر رخ سمن او دو طره حسان	مانا حنبد بکنج پیمان از دور
دانه خالی بجد خویش فروشت	یعنی سزد و می پرستد آذر
هم قد سرویش شبیه نخله طوبی	هم لب لعلش قرین چشمه کوثر

جلو کنان چون تیز رو و روز بانس
 خیز و کفت کیر جان که آمد جانان
 باری چون جان کشیدش سفل تنگ
 نامه آسایستی هنوزش از راه
 جستم و او جستم بدامش ارسوق
 کفتم خواهم دو بوسه از لب لعلت
 کفتم پس بسمت عذار چکونی
 کفتم خواهم که در کنارت کیرم
 زان سخنان خج استم ز پیش پر پا
 کفت از نیم کدز که باوه صراست
 آوج از آن قبل و قال و زهد و زوشی
 بانک بوی بر زدم که حالی بر کو
 چون بود می بکار و یار و راعوش
 روز و تا تم برون که دارم آیدون
 آن و فلک فر که در زمانه لقب
 اردو وزیر اعتبار یافته و ران
 حتم رسل رایگی مروج فسرقان
 آن شده از زمین حق منظر و منصوب
 آن شده فرینک شرع پاک محمده

خنده زنان کی لهن اویب سخنور
 خیز و قوی اردل که آمد لیسر
 واکه بشاندش بحسب مصله
 ناسته ایشکی هنوز بیستر
 بادل پمار چون بمنغم منظر
 کفت برتر از عتاب حضرت و او
 کفت تا شرمی نماز خالق اکبر
 کفتا خوبی بکن ز پیش محشر
 کفتم پس می کنم زیشته بسا
 خوانده مراشش بوق شرع پمبر
 اتمم افکنده آن کار به پیکر
 اینم زهد از کجا تو ترا شده بر
 خیز و دمی از وثاق رخت برون
 بر سر سودای مدحت و و فلک فر
 از که و به صدر اعظم آمد و حیدر
 اردو امیر افشار یافت کشور
 شاه زمانه از ایکی مرتبه و قدر
 این شده با فردینک منظر
 این شده بر فلک شاه کتتر و تر

آن همه قدر خدای است مجسم
 داده یکی را خدای نعمت چند
 بنده بکر آدم بنده و آزاد
 کشته یکی دلنواز معطی و درویش
 بر در آن یک ستاره عاقبت و دانا
 آن همه دانی که با برزخش خان
 همچو یکی طفل فی سوار که کین
 حیدر ز احمد فرزند در بت و لیس
 دوران زبان سپر بعثت و ساد
 باور آن کیت هست احمد مختار
 در کف لطف حق شد آن یک ذیسان
 بجهت که آیز اطرا از محفل کیوان
 خورده از آن لغت ز حکمت یونان
 ای در دوح بزرگوار ای اکنون
 شاعر مجبول قدر بیزرم و با
 مان صله روح خویش خدایم
 تا چهارم سپهر نیز اعظم

این همه لطف الهی است مضمون
 داده یکی را سپاس دولت تمیز
 برده بگیر او و ام سید و سرور
 کشته یکی چاره ساز مغم و مضمر
 در بر این یک نشسته مهر و دانا
 این همه کوئی چسب بر شمس
 همچو یکی مرد بی ازار که ف
 صدر از خسرو گرفت خاتم و انور
 ایران زین امیر زینت و ز یور
 ناصر این کیت هست شاه فلک
 در پناه قرب شد این یک ذی
 بار که این از از تخت دو پیکر
 برده از این قسمتی ز حمت سحر
 از در رحمت یکی بحال م سکر
 خواهیم قدرم فزانی و ضرور
 شهره دبرم کنی و خازن کوه
 تا سپهر تخت نیز اصغر

نیز اصغر ترا دادم نیرمان
 نیز اعظم و را دادم مسخر

ولایضا

امی زلف یار ای بخت اندر آفتاب
 جاودمی نضیب ترا آفتاب سحر
 آن دام و حلقه که ترا آفتاب در
 شب باروز می شب سحر استی که در
 اندر بافتابی با آنکه خود شبی
 دامی است حلقه تو در او آفتاب
 از بسکج سحر و خم اندر خمی ترا
 و اما نده در سواد تو خود آفتاب
 دانی حکومت خم چو کان که کوی است
 از بس در آفتاب شستی سیاه کرد
 آری چرا سیاه نباشی که لایم
 کویا ز شرم مهر جمال جلال ملک
 ای نسب چنانکه ترا بند آسمان
 آنجا کند که رای تو شد خجری بلال
 از نعل مرکب تو برد کوشوار حریخ
 یابد اجازتی اگر از خصم گاستن
 در هر سحر بر آرد از شرم عار

من و وز آفتاب ترا در آفتاب
 سندی بیچ و تاب ترا در آفتاب
 و آن عود و عنبری که ترا مگر
 کا ندر کنار واری بی سحر آفتاب
 یارب که کرد عقبه شب بر آفتاب
 بندی است صبر تو در او اندر آفتاب
 بر شب اسیر سحر و خم حنبر آفتاب
 مانا تو خود سپاسی و اسکندر آفتاب
 چو کان بر آستی تو تو کوی در آفتاب
 از نقت و تاب خویش ترا سیکر آفتاب
 بر اهل ملک تا بد سوزانتر آفتاب
 دارد چهاره از تو سیر چادر آفتاب
 لطفش سپاسی بوسی او بر در آفتاب
 و می در حسب چنانکه ترا چاکر آفتاب
 و آنجا شود که حکم تو شد اسیر آفتاب
 و ز کرد موکب تو کند ستر آفتاب
 ز انجم کشد کشورشان لیکر آفتاب
 لاغر ترا از بلال سحر از خاورد آفتاب

از نیک اشرفی تو مسعود شتری
 سایه همی بجاک رست جبهه ماه نو
 بر جاوه که نقش پی باره ات فتد
 از مطبخ سخای تو شد فریب آسمان
 تا جان نداده در سخت کی شود علاج
 آنجا که رایت پی فتوحی علم شود
 و آنجا که چون بر منده شود تیغ نصرت
 چون پای بر رکاب در آری بخون کشی
 ای خاتم قبول ترا دانه چشم حور
 تا پردی بنزدم بر افوری کشد
 نبود عجب پی صلواتم گر کند سار
 آنکه ناقص اند بر اشعار جاو
 هر باد او تا کند آغاز خنده صبح
 وز پاک کوهرتی تو نیک اشرف آفتاب
 بوسه همی ز فخر ترا افسر آفتاب
 تا حشر بر بزار و زار زه سر آفتاب
 وز حسرت جمال تو شد لاغر آفتاب
 تب لرزه که دار و در میگرد آفتاب
 کردن بند بفرمان تا محشر آفتاب
 در بحر خون هسی فکند لکر آفتاب
 آنرا که در یافت حمایت کرا آفتاب
 دی افسر جلال ترا کوهر آفتاب
 در نافه تار مرا دستر آفتاب
 بر طبع در فشانم همه احشر آفتاب
 یارب مباد بر در شان رهبر آفتاب
 هر صبح تا کشد ز میان خنجر آفتاب

از خنجر تو سینه خصمت دریده باد
 خندان بیان صبح محبت در آفتاب

مسکین بیلگن اصفیایا شاد الله در جلد ثانی شرح احوالش ذکر خواهد بود

این دو قصیده از دست

آنچه اندر ملک داری اصف جم را بود	آن به شهادی مسلم صدر اعظم را بود
ساخته بی خاتم و بی جام کار ملک حج	خاتم ارزانی با صفت جام کوه حج را
اصفی باید که خاتم باز بستماند ز تو	ورنه این تائید نه جام و نه خاتم را
دارد از روی افتخار اولاد آدم تا بد	تا بد این افتخار اولاد آدم را بود
داده همچون آفتاب اقطاع عالم را	تا قیامت این فروع اقطاع عالم را
فیض و بی انفصال آید مادام ^{چون}	اتصال دائم این فیض و مادام را بود

امرویی داده است چون آیت محکم نظم ملک

در عمل این خاصیت آیات محکم را بود	در عمل این خاصیت آیات محکم را بود
رای او بدر زمان ^{جهان} شخص صدر	صدر ایوان لایق این شخص مکرم را
او چو دیبائی است صافی دکان ^{عالم}	زینت آری از علم دیبائی معلم را
زادگانش را دانا الله ^{سبز} همچون	آری آری می خنیم شبل ^{سبز} خنیم را بود

چون گل و سرود سپر غم ز تبارستان ملک
 جدا مردم خصالی کز وجودت قشقا
 از غم کلک تو هم دین بنده هم دوستی
 در قوام ملک دولت هست احکام
 در نظام دین و دولت باشد انعام
 حکم شاهشاه را بایت تو در صدور
 دانست را با کف دولت بود الفحی
 بادل و رای تو بس از است بر
 جز ترا شایستگی نبود بر این منصب
 خادات پیکان پستم بر تن و بین
 خصم ملک از بیت کلک تو مرد شاه
 هم تها خراز تو اسلاف مقدس
 از زوی قلب خویش از پی دیدار تو
 تا بهم کرده ای فتح تو سازد در
 در ماه سعی توده تن ز جان با زبان شاه
 ز جهنما گزین فقر آید بسکین و مبدم
 نوز کوکب تا فروغ اجرام کستی راه

خرمی یارب گل و سرود سپر غم را بود
 تا بنجام تو در دمان ال ادم را بود
 این خصایص چشم سپهر حیوان و زمینم
 آنچه با او راق بستان لطف ششم
 آنچه با موتی دم عیسی بن مریم را
 اتصالی خوش چو سوزندان لولم
 با جمال خوبرویان زلف پر خم را
 بادل عاشق لب لعل مسم را
 مسند ثوی سلم شخص اعلم را بود
 آنچه بار وین تان پیکان پستم
 کفر کی دین را جمال وزیر کی هم را بود
 هم توجه بر توارواح کرم را بود
 جان میران و شهان با نقتدم
 دولت ترکیب از آن حرف معجم
 کافی اندر رزم صد فوج منظم را
 از کف جودت همی آگاه مرهم را
 چرخ اعظم تا محیط اقطار عالم را

از قضای آسمانی تا صرا قبل و جا
 ره نوز و عرش اعظم صدر اعظم را بود

سلیق

ای زلف تو بر لاله سوری زده خرگاه وز مسک سیه سلسلهها ریخته بر ماه
از مسک تو ماه تو بس دل که شدارا پنهان شده در زلفت آن عارض و نوا

چون چهره خورشید کرد پناه
سلطان بهلا طین جهان شاه جهاندا

یا قوت دل از روز تو پیرایه صد گنج هاروت فنون ساز تو سرمایه صد غنج
پر نوشتن دمان تو کمر زای و کمر گنج پیش رخسار تو چون بشامان شه شطرنج

رخسار و لب زلف و خط و خال تو سرخ
شمع و معی شام و شب و مسک بهم بیا

رویت بسریری بکل آراستند مویت بعیری ز کل خاسته ماند
قدت بیکی کلین پر آستند ماند لعلت بیکی کج پر از خواستند

ابردی کجبت بر دوه کاستند

زیر دوه کاسته خورشید پدید

رویت بصفا با دوه و لعل بوا یا زان با دوه ام از کوش و فرد و سوا
حالت چو یکی ز یکی و در دست چرا با عنی است جمال تو و آراستند

در باغ تو بر شاخ و وطن با خرا

یک بر کن کل سوری بگرفت تمبعا

نزدیک لب زلفت در چشمه یک تنگ سکر بسته بر دوش و سینه
یک مریم عیسی اجفت و دوزخی از نیل مره ترکان داری همه

پرنوشن انت چو کی نقطه تبکی
خط تو بر آن نقطه بسی دایره کردی

لعلی است لبان تو آن طره جادو سنجیدن لعلت را دو کفه ترازو
یا بر اثر زرم پوسیده دو بند در چشم من از زرم و بند و می تو بند

سند و حکان دارد از خال بر آرزو

چون عشر که بر مصحف پاکیزه نمودا

سند و حکان ندی در کف همه مصحف بود انا دوره سند و را در کف

یا سند و کان کشته با سلام شرف یا جادو کا زاکف موسی دور مصحف

یا نقطه مشکین که بگلبرگ مرف

یا آیه که بر مصحف جبار است کرا

چشمان سیه همچو دو آهوی سنا و آن آهوی کان چنبره شران شکار

رخسار دل افروز چو گلهای سنا از بوسه عشاق بسی وام که دانا

وام است تو بوسه و با پستان

آن وام من بیشترک داری بکدا

ای سرو سراز من ایماه نوین بر ماه تو سینه بر سر و تو نیرین
در هر شکن لفت صد حلقه مشکین در حلقه مشکینت مضمون دل مشکین

وز دیده مشکینت صد خوشه رو

در خست خورشید تو بر سنا

ای غالیه کون زلف تو غالیه سنا کوچک دهنست غالیه دانی منتقط

مسکین

یا قوت لبان تو ز سنگت مخطط بر کرد و رخت خطه غبار سیست مخطط

چون ورق از منقبت خواجه مستط

در روزا صدر جهان مقصد احو

از دانش و اعقل کمی شخص مثل مجموعه پستی امصد و اول
هر آیت جا هوش بعد اقبال موزل بر خوان کفشن وز می مخلوق مجول

فقر از نغم او بغنا کشته مندل

جور از سلم او نقفا کشته بکننا

از جو دو بزرگی و سب طینت کیش از عقل سر ششده از آب و زخا

قابل سبوت ذسمکت تا سبماش چون جرخ نه از غاطه حادثه باش

چون روح نه آیش ازین شیر منغاش

چون عقل سبیر نه بتقدیس سزاوا

بر دشمن بر دوست شیرین است در دولت در ملک مشار است

سلطان سلاطین افزنده وزیر با شوکت و حشمت از و تاج و سیرا

چون شوکت اسلام که از رو فدا

تج لکت اما دولت دولت رسالا

آزاکه بدر گاه تو از صدق گذر خاک ره اگر بود کرامی جو کمر شند

شخصت سبکونامی در دهر سمر شد رخساره نخبنت که ضیا بخش شد

هر روز ز روز دگر ار استه شد

پمچون که ز فروردین ساخت کله

از قدرت و دولت نشومی سرگز مغز
بی قدر ز تو دشمن قاپر شده مقهور
در دولت و ملت بگو نامی مسهور
ملت ز تو آسوده و دولت ز تو مغرور

ترکیب کرامی کهر نامیت از نور

زان دوست که رای تو بود مشرق انوار

کس نبود فهم سخن چون در آفاق
با علم و حیا جفتی و در فضل و نیر طاق
ادراک معانی را چون آتش حراق
درخشش بصری بر سائل مساق

در مدحت تو کلک کلید دراز

چون شکر که شد لازم او نعمت دوا

من بنده مسکین که شدم بر تو شاخون
ران طبع آوردم نزدیک سلیمان

یا قدم بصر اندر یازیره کبرمان
یا ز ریر معدن یا در سوی عمان

مسکین ز کجا باری و همراهی سلطان

صرباز کجا آری و خورشید پرانوار

تا بجز چون وصل بود انجمن آرا
تا حسن چون عشق بود بادیه پیا

تا همدی کلن چو خار است روان
تا پستی می نی چو خار است غم قرا

تا مرغ سحر نی چو غراب است باوا

تا صحبت یار است نه چون غم در آوا

با صدر جهان شاه اقبال ترین باد
در مجلس سیران و همان صدر نشین باد

سر تا سر آفاقش در زیر کین باد
در خط خدا و مذمان باد و زمین باد

در ظل حجاب ازار ملک ناصرین باد
میر ملکانشاه جهانگیر حجاب اندا